

УДК 811.521'367.32

КОНСТРУКЦІЇ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ СПОНУКАЛЬНОСТІ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ (з наголосом на реквестивах і прескриптивах)

Ореста Забуранна

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра сходознавства імені професора Ярослава Дашикевича,
вул. Університетська, 1, ауд. 239, Львів, Україна, 79000,
тел.: (+38032) 239 47 04*

Розглянуто спонукальні конструкції сучасної японської мови. З'ясовано, які конструкції в японському мовознавстві відносять до спонукальних, описано специфіку їх спонукального значення, особливості вживання.

Ключові слова: модальні категорії, японська мова, спонукальність, наказ, прохання.

Спонукальні конструкції у системі модальності японської мови. У спонукальних висловлюваннях мовець, безпосередньо апелюючи до адресата, намагається схилити його до виконання певної дії чи відмовити від її вчинення. Спеціалізованим засобом вираження спонукальності у мові зазвичай є наказовий спосіб дієслова, однак спонукальні висловлювання – багатогранне явище, що виходить далеко поза межі наказового способу. Актуалізуючись у конкретній мовленнєвій ситуації, спонукальність може використовувати для реалізації своєї комунікативної мети найрізноманітніші мовні засоби: інтонаційні, лексико-фразеологічні, граматичні. Оскільки спонукальність актуалізується у конкретній ситуації, відбиваючи настанову мовця щодо факту об'єктивного світу (бажання, щоби ірреальний факт став реальним) та щодо адресата (апеляцію), то слідом за багатьма дослідниками вважаємо логічним трактувати спонукальність як одну з модальних категорій [1; 2].

Хоча у японістиці є різні погляди на склад категорій модальності, спонукальність неодноразово розглядають у системі модальних категорій. У праці, присвяченій систематизації засобів вираження модальності японської мови, укладеній Науковим товариством описової граматики [9], виділяють 5 видів модальності: виразово-типологічна (розповідна, питальна, оклична, спонукальна, модальність наміру, запрошення), оцінна (необхідність, допустимість, непотрібність, недопустимість), епістеміологічна (категоричність, припущення, ймовірність, евіденціальність), пояснювальна, комунікативна (ставлення до передачі повідомлення, ставлення до співрозмовника (ввічливість)).

Отже, спонукальна модальність належить до виразово-типологічної модальності і корелює з модальністю наміру та запрошення. На відміну від спонукання, де мовець має на меті схилити співрозмовника (другу особу) до вчинення чи утримання від вчинення певної дії, намір стосується дій мовця (відповідає волітливості), а запрошення – спільної дії мовця та співрозмовника (відповідає гортативу).

Що стосується різновидів уже самого спонукального значення, то можна сказати, що традиційно виділяють три: “наказ”, “прохання”, “пропозицію” (в останній ще виділяють “рекомендацію”, “дозвіл”, “пораду”). “Наказ” реалізується тоді, коли вищий за статусом мовець спонукає нижчого за статусом співрозмовника до виконання бажаної для себе дії, “прохання” – тоді, коли мовець спонукає співрозмовника до здійснення бажаної для себе дії, але не володіє вищим статусом, “порада” (“рекомендація”, “дозвіл”) – коли майбутня дія є бажаною радше для співрозмовника, аніж для мовця.

Окремо варто торкнутися статусу заперечної форми. Стверджувальна і заперечна форми наказового способу утворюються в японській мові від різних основ дієслова, тому заперечні спонукальні форми часто аналізують окремо від стверджувальних. Наукове товариство описової граматики виділяє заборону в окрему підгрупу [9, с. 79], однак обумовлює, що вона корелює відразу з двома семантичними значеннями (наказом і проханням). Такий підхід не виглядає достатньо логічним. Інакше підходить до вирішення цього питання дослідниця німецького походження Х. Наррог [3], коли спершу протиставляє директивам прохібітивів у загальному, а потім проводить докладніший аналіз у межах кожної групи. А ось Й. Нітта [8] не виділяє окремо прохібітивів, задовольняючись поданням до кожної стверджувальної спонукальної форми відповідної заперечної.

У цій статті, ґрунтуючись на основних теоретичних працях з японської лінгвістики, ми розглядаємо різноманітність спонукальних конструкцій японської мови, а також особливості їх семантики і вживання (обмежившись реквестивами та прескриптивами у стверджувальній формі)¹.

Спектр семантичних значень спонукальних конструкцій. Вплив такого позамовного чинника як ієрархічні стосунки мовця і слухача зумовлює поділ спонукання на спонукання з позиції сили та “м’яке” спонукання. Першу з груп найчастіше називають наказом (命令), а другу – проханням (依頼), однак фігурують також інші терміни.

У колективній праці Інституту японської мови [7, с. 5] спонукальні вирази об’єднуються під назвою “наказові вирази”(命令的表現), і поділяються на вирази наполегливого спонукання до дії (積極的行為要求) та ненаполегливого спонукання до дії (消極的行為要求). Перші корелюють з наказом (命令) та частково проханням (依頼), другі – з проханням і рекомендацією (すすめ). М. Кудо [5, с. 47] об’єднує вирази зі спонукальним значенням під терміном “прохання-

¹ У статті розглядаємо лише широкоживані в сучасній японській мові форми.

вимога” і виділяє серед них чотири групи форм: “наказові” (命令表現形式), “прохальні” (依頼表現形式), “пропозиція” (さそいかけ表現形式) та інші форми.

У спонукальних конструкціях М. Кашівадзакі [4] виділяє 5 семантичних функцій: “наказ/вказівка” (命令・指示), “прохання” (依頼), “благання” (懇願), “рекомендація” (勧め), “підбадьорювання” (激励)².

Доречно зауважити, що не завжди можливо категорично асоціювати певну граматичну форму з однією функцією. Автори колективної монографії про японську модальність [9] пішли шляхом однозначного приписування певній формі однієї функції. На противагу цьому підходу автори колективної праці Інституту японської мови про розмовні конструкції [7] тільки одиничні форми співвідносять лише з однією семантичною функцією. Переважну більшість форм співвіднесено з наполегливим чи ненаполегливим спонуканням, яке вже своєю чергою може бути уточнене як наказ, прохання чи рекомендація. Однак у цій роботі такий докладніший аналіз відсутній. М. Кашівадзакі [4] дотримується думки про багатофункційність спонукальних конструкцій. На жаль, докладний аналіз з висвітленням багатофункційності зроблено щодо п’яти конструкцій (お 2 основа V+ください, V-てください, V-てくれ, V-て, V-てくれる?), а решта охарактеризована тільки за основною функцією. У нижче поданій таблиці узагальнимо, які конструкції вважають спонукальними у розглянутих нами працях, а також те, яку узагальнену характеристику їм приписують.

Таблиця 1

Конструкції зі значенням спонукальності

	Модальність [9]	М. Кудо [5]	М. Кашівадзакі [4]	Конструкції розмовної мови [7]
よめ ³	наказ	наказ	наказ	наказ
よみなさい /ねー/ な	наказ	наказ	наказ	наполегливе спонукання
よむ	наказ	-	інше	наполегливе спонукання
よんだ	наказ	-	інше	наполегливе спонукання
よむのだ	наказ	інше	інше	наполегливе спонукання
よむこと	наказ	-	-	-
よむように	наказ	-	інше	-
よまないか	наказ	-	-	-

² Для зручності узагальнення об’єднаємо “прохання” і “благання” та “рекомендацію” і “підбадьорювання”.

³ У межах цієї статті зупинимось на висвітленні семантики спонукальних форм, виділених жирним шрифтом.

Закінчення таблиці 1

およみ	-	-	наказ	наполегливе спонукання
よんでくれ	прохання	прохання	прохання і наказ (рідко рекомендація)	наполегливе спонукання
よんでください (ませ)	прохання	прохання	прохання і наказ (рідко рекомендація)	наполегливе спонукання
およみください	рекомендація	прохання	прохання і наказ (рідко рекомендація)	наполегливе спонукання
よんでごらん (なさい)	-	-	-	наполегливе спонукання
よんでちょうだい	-	прохання	прохання	ненаполегливе спонукання
よんで	прохання	прохання	прохання і наказ (рідко рекомендація)	ненаполегливе спонукання
よんでくれる? та ін.	прохання	прохання	прохання	ненаполегливе спонукання
よんでもらえる? та ін.	прохання	прохання	прохання	ненаполегливе спонукання
よんでほしい та ін.	прохання	прохання	прохання	ненаполегливе спонукання
よんでいただけたらうれしい/ありがたい	-	-	прохання	-
дієслова прохання	-	прохання	прохання	ненаполегливе спонукання
よんではいかがですか? та ін.	рекомендація	інше	рекомендація	рекомендація
よんだら(いい)	рекомендація	інше	рекомендація	ненаполегливе спонукання
よまなければならぬ	-	інше	рекомендація	
よむ/よんだほうがいい та ін.	рекомендація	інше	рекомендація	ненаполегливе спонукання
よもう	запрошення	пропозиція	рекомендація	рекомендація
よんでいただきます	-	-	-	рекомендація
よまないか?	рекомендація	-	інше	ненаполегливе спонукання
よむ?	-	-	інше	-
よむことだ	рекомендація	-	-	-
よむものだ	-	інше	-	ненаполегливе спонукання

1. Наказові конструкції:

а) Наказова форма дієслова (よめ).

Прямо виражає авторитарний наказ з позиції сили. Фактично не трапляється у жіночому мовленні.

(1) 部屋を片付けろ⁴ /*Поприбирай в кімнаті!*.

б) Складна наказова форма на なさい (друга основа дієслова + наказова форма від дієслова なさる).

Також прямо виражає наказ, однак з певною долею поваги. Це зумовлено тим, що допоміжним дієсловом є дієслово ввічливої мови なさる “робити (з пошаною про чужі дії)”. Фігурує і в чоловічому, і в жіночому мовленні. Прототипним є вживання в ситуаціях звертання батьків до дітей чи вчителів до учнів.

У літературі зауважено, що на відміну від простої форми наказу, до цієї форми можна додати кінцеву частку ね [9]. Можливість приєднання частки ね, на нашу думку, свідчить, що ця наказова форма, окрім нюансу пошани, може містити також вказівку на емпатію до співрозмовника, спільну світоглядну платформу “мовець–слухач”, що надає цій формі наказу своєрідної “неконфліктності”.

(2) 部屋を片付けなさいね / *Поприбирай в кімнаті, добре?!*

в) Дієслово у формі теперішньо-майбутнього часу.

Використовуючи форму теперішньо-майбутнього часу, мовець узагальнено позначає дію, не вважаючи за потрібне приписати співрозмовнику роль діяча. Тому ця форма асоціюється зі ситуаціями, коли мовець контролює дію співрозмовника [9, с. 70]. Не трапляється у формі ввічливого регістру мовлення на ます.

(3) はい、前を向く

/ *Так, обернувся вперед / (вчитель до учня, що говорить на уроці).*

г) Дієслово у формі минулого часу.

Вживається тоді, коли мовець підганяє співрозмовника. Часто вживається у повторі.

(4) 邪魔だなあ。どいた、どいた / *Не бачиш, що заважаєш, ану відійди!*

д) Дієслово у формі теперішньо-майбутнього часу + のだ.

Ця конструкція первинно належить до категорії оцінної модальності. Спонукальне значення виникає через те, що мовець вказує дію, яку, на його думку, співрозмовник мусить виконати у цій ситуації.

(5) 立て! 立つんだ!

/ *Встань! Мусиш встати! / (до героя, що впаав від удару ворога).*

⁴ Приклади взято з опрацьованої літератури, здебільшого з [9].

е) Дієслово у формі теперішньо-майбутнього часу (процесуальний іменник + の) + こと.

Форма також пов'язана з оцінною модальністю. Передає інструкцію-застереження, якої треба неухильно дотримуватися.

(6) 明日 8 時に駅前に集合すること

/Завтра зібратися на вокзалі о 8 години/.

е) Речення з підрядним зі значенням мети, оформленим ように (присудок головного упушено).

Також передає інструкцію-застереження, якої варто неухильно дотримуватися. Упущений присудок, очевидно, можна реконструювати як одну з наказових форм дієслова する, наприклад, してください).

(7) 2 時間目が終わったら、服を着替えて体育館へ行くように

/Після другого уроку переодягається – і в спортзал/.

ж) Запитання з дієсловом у заперечній формі (よまないか).

На думку авторів колективної монографії про модальність [9, с. 70], цій формі властиві нюанси докору, догани. Тому не фігурує у формі ввічливого реєстру мовлення на ます.

(8) いつまで油を売ってるんだ。早く仕事に戻らないか!

/Годі лясн точити. Берися вже до роботи/.

Вимовляється зі спадною інтонацією, що відрізняє цю наказову форму від форми, утвореної таким же способом, але котра виражає запрошення.

2. Конструкції на позначення прохання.

Коли в наказі на першому плані виступає спонукання, то в проханні мовець більше виражає своє бажання щодо вчинення дії. Нижче подаємо найуживаніші конструкції, котрі виражають прохання.

а) Дісприслівникова форма основного дієслова V-て+ ください (наказова форма від допоміжного дієслова くださる (з пошаною “зволити; бути ласкавим щось зробити”)).

Ця базова форма прохання, яку можна вживати і до нижчого за соціальним статусом, і до вищого, гендерно нейтральна [9]. Оскільки V-てください має у своєму складі наказову форму, дослідники інколи вважають за потрібне обґрунтувати, що саме дає їм підстави відносити цю конструкцію до прохання, а не до наказу. Наприклад, Х. Кудо [6, с. 15] зауважує, що хоча морфологічно してください є наказовою формою, однак вона утворена від дієслова у бенефактивному стані してくださる (з пошаною “бути ласкавим зробити дію”). Тому якщо порівнювати її з амбівалентною щодо поняття бенефактивності

наказовою формою від する (“робити”), то можна стверджувати, що перша належить до прохальних форм.

(9) すみません。冷房を切ってください

/Вибачте, вимкніть, будь ласка, кондиціонер/.

б) Дієприслівникова форма основного дієслова V-て + くれ (наказова форма від допоміжного дієслова くれる (“зволити; бути ласкавим щось зробити”).

Хоча ця форма виражає прохання, у ній відчувається певна примусовість [9]. Переважно фігурує у чоловічому мовленні.

(10) 今度の会議に君も出席してくれ

/Ти також, будь ласка, візьми участь в наступній нараді/.

Дослідження М. Кашівадзакі підтверджують прерогативу вживання цієї конструкції чоловіками: серед зібраних нею прикладів вживання V-てくれ у творах сучасної художньої літератури лише 7 прикладів належать жіночим персонажам [4, с. 72].

Незважаючи на те, що дослідники, котрі працюють у традиційному руслі граматики, відносять форми на V-てくれ та V-てください до засобів вираження прохання, безпосередній аналіз мовного матеріалу засвідчує своєрідну умовність такої класифікації, тому що ці форми вживають й у ситуації прохання, і у ситуаціях наказу. У дослідженні М. Кашівадзакі встановлено, що хоч ці форми частіше реалізують семантичну функцію прохання, однак кількісно вона цілком співмірна зі семантичною функцією наказу. З 404 спонукань зі V-てください як прохання класифіковано 188, а як наказ – 166⁵ [4, с. 40]. А зі 165 спонукань зі V-てくれ як прохання класифіковано 87, а як наказ – 51⁶ [4, с. 73–74].

У семантичній функції прохання V-てください зазвичай вживається:

- до вищого та рівного за статусом психологічно чужого співрозмовника,
- до вищого за статусом психологічно близького співрозмовника.

У семантичній функції наказу V-てください зазвичай вживається:

- до рівного та нижчого за статусом психологічно чужого співрозмовника,
- до вищого за статусом психологічно близького співрозмовника.

А V-てくれ же вживається загалом:

- до рівного та нижчого за статусом психологічно близького співрозмовника,
- до нижчого за статусом психологічно чужого співрозмовника [4, с. 82–83].

Якщо поглянути на подані вище узагальнення стосовно вживання V-てください та V-てくれ, то видно, що для цих двох форм важливою є диференціація за фактором психологічної близькості. V-てください вживають до спів-

⁵ Ще є рекомендація (27), підбадьорювання (12), благання (11).

⁶ Ще є рекомендація (8), підбадьорювання (3), благання (15).

Спонування з формою V-て частіше трапляється в мовленні жінок. Частково це пов'язане з тим, що у мовленні чоловіків для “сильного” прохання вживається V-てくれ. Але було би помилкою вважати, що спонування з V-て не фігурує у мовленні чоловіків. За даними М. Кашівадзакі, з 353 прикладів форми V-て, 88 прикладів, тобто 23 %, належить чоловічим персонажам. При цьому зроблено спостереження, що у мовленні чоловіків форма V-て припадає на прескриптиви та реквестиви приблизно порівно, коли в мовленні жінок на прескриптиви припадає 101 репліка, а на реквестиви – 175 реплік, тобто на $\frac{3}{4}$ більше [4, с. 84–85]. Однак, на нашу думку, факт, що у жіночому мовленні V-て форма частіше реалізує прохання, не може однозначно доводити, що прохання є її основною семантичною функцією. Це можуть зумовлювати соціологічні чинники, під впливом яких прийнято, що жінки спілкуються увічливіше. Адже у чоловіків V-て обслуговує прохання і наказ приблизно порівно.

Треба зауважити також, що після спонування з V-те мовець часто додає частки よ та ね. Інститут японської мови у своїй монографії навіть подає V-те форму як して(よ). Про роль частки ね уже було сказано – вона передає ставлення до співрозмовника як до однодумця. А よ навпаки виказує рішучість мовця, бажання, аби співрозмовник неодмінно виконав дію.

Проаналізовані вище конструкції V-てください, V-てくれ та V-て мають у своєму складі наказову форму дієслова чи зводяться до неї. У колективній праці Інституту японської мови [7] засоби вираження прохання, де використана наказова форма, охарактеризовані як наполегливе спонування⁷, а засоби висловлення прохання, де прохання виражається непрямо, – як ненаполегливе спонування. Тобто, спонування, виражене за допомогою наказової форми (нехай навіть бенефактивного дієслова, нехай навіть редукованої форми), сприймається сильніше порівняно з конструкціями, у котрих спонування виражене неспеціалізованими засобами (засобами інших модальних категорій). Розглянемо їх нижче.

Наступні дві конструкції, формально будучи запитанням, є усталеними формами для непрямого вираження прохання.

г) Спонування у формі запитання про те, чи співрозмовник буде ласкавий зробити певну дію.

До цієї підгрупи належать конструкції, утворені за моделлю дієприслівник основного дієслова + допоміжне дієслово зі значенням бенефактивної дії. Допоміжними дієсловами є два дієслова зі значенням бенефактивності, де співрозмовник постає діячем, а це くれる (“зволити; бути ласкавим що-небудь зробити”) та くださる (з пошаною “зволити; бути ласкавим що-небудь зробити”). Конструкції з くださる більш увічливі, оскільки, крім вказівки на співрозмовника як бенефактора, ще містять пошану.

⁷ До такого сильнішого спонування ще можна віднести інші, менш поширені форми V-てくださいませ, V-てちょうだい та ін.

(12) 空気が悪いな。窓を開けてくれませんか

/Щось тут повітря погане. Будете ласкаві відчинити вікно?/

Різновидів цієї конструкції є надзвичайно багато, оскільки запитання може бути сформульоване у стверджувальній, заперечній формах, фамільярному чи ввічливому стилях, зі запитальною часткою чи без, з маркерами сумніву і т. ін.: V-てくれる?, V-てくださる?, V-てくれない?, V-てくださらない?, V-てくれますか, V-てくださいますか, V-てくれませんか, V-てくださいませんか.

До психологічно близького співрозмовника будь-якого соціального статусу та психологічно далекого співрозмовника з нижчим соціальним статусом, зазвичай вживається V-てくれる? та V-てくれない? і їх варіації; до психологічно далекого співрозмовника з вищим та однаковим соціальним статусом це зазвичай V-てくださいますか та V-てくれませんか, зазначає М. Кашівадзакі [4, с. 121]. Хоча узагальнювати можна лише дуже відносно, адже на вибір рівня ввічливості впливає багато чинників, зокрема сама ситуація спілкування, складність виконання прохання, індивідуальність співрозмовника та ін.⁸

д) Спонування у формі запитання про те, чи мовець може надіятися на виконання дії співрозмовником.

Сюди належать конструкції, утворені за моделлю дієприслівник основного дієслова + допоміжне дієслово у потенційній формі зі значенням отримання бенефактивної дії.

Цю підгрупу утворюють два дієслова, де мовець постає підметом-отримувачем бенефактивної дії співрозмовника: もらう (“отримати; бути облагодіяним чиеюсь дією”) та いただく (з пошаною “отримати; бути облагодіяним чиеюсь дією”). Конструкції з другим дієсловом більш ввічливі. Аналогічно до попередньої підгрупи конструкції цієї підгрупи надзвичайно варіативні: V-てもらえる?, V-ていただける?, V-てもらえない?, V-ていただけない?, V-てもらえますか, V-ていただけますか, V-てもらえませんか, V-ていただけませんか та ін.

(13) あなたの方で徹底的に調査してもらえませんか

/Будете ласкаві ґрунтовно провести про це дослідження?/

Конструкції з もらう, いただく загалом вважають ввічливішими, ніж з くれる, くださる, бо вони “передають прохання більш непрямо” [9, с. 73]. Більшу непрямість можна пояснити їх складнішою смисловою структурою. По-перше, за допомогою もらう, いただく мовець спонукає співрозмовника до здійснення дії. По-друге, ставлячи дієслово в потенційну форму, він запитує, чи може очікувати на здійснення цієї дії [4, с. 16].

⁸ Це надзвичайно цікава тема, однак виходить поза межі цієї статті.

Спонування з допоміжними бенефактивними дієсловами мають паралелі у творенні і відповідно для них властиві такі спільні моменти [9, с. 72–73]:

– прохання зі заперечною формою вважається увічливішим, ніж зі стверджувальною (див. (14));

– наявність модальних засобів, що вказують на сумнів (かな, でしょうか), свідчить про те, що мовець не тисне на співрозмовника, вимагаючи відповіді (див. приклади (15, 16)). Т. Ямада [10, с. 106] зазначає, що でしょうか (だろうか) додається після заперечної форми дієслова.

(14) 話があるんだ。すぐに来てくれる？ vs 来てくれない？

/У мене є до тебе розмова. Прийдеш якнайшвидше? vs Чи не прийдеш якнайшвидше?/

(15) 今から行きますので、会ってもらえないでしょうか？

/Я вже виходжу. Будеш такий ласкавий зі мною зустрітися?/

(16) 君から田中さんに連絡してくれないかな？

/Зв'яжешся з Танакою, добре?/

е) Спонування у формі констатації бажання, аби дію вчинили.

До цих конструкцій належать форми V-てほしい, V-てもらいたい/いただきたい, а саме спонування реалізується як похідна від висловленого мовцем бажання, аби для співрозмовника здійснили дію.

(17) 休日なのにすまないのだが、すぐに会社に来てもらいたい

/Вибач, що турбую в вихідний, але я хотів би, аби ти зараз прийшов на роботу./

V-てほしい не має у своєму складі бенефактивного допоміжного дієслова і однозначно вказує на співрозмовника як на діяча. Очевидно, тому воно є більш безпосереднє і менш “ввічливе”, ніж дві інші форми. Зауважено, що на відміну від V-てほしい, для V-てもらいたい (V-ていただきたい) властива певна офіційність [9, с. 76].

Часто висловлювання з цими спонукальними формами закінчують маркерами, що сигналізують про некатегоричність мовця. Це сполучники が та けど, а також маркери пояснювальної модальності のだ [9, с. 76].

є) Перформативні дієслова.

Присудком спонукальних речень є дієслова 願う, 頼む, якими мовець кваліфікує свою дію як прохання.

(18) 領収書、レシートなど再発行はできませんので、なくさないよう お願いします

/Чеки і квитанції не відновлюються, тому прошу їх не губити./

Спонування з перформативними дієсловами є надзвичайно варіативними. Це і констатація перформативного акту (V ようお願いします / いたします, お2

основа V 願います), так і конструкції, у яких констатацію прохання пом'якшують різними модальними засобами (о 2 основа V 願いたい, 願いできますでしょうか та ін.).

ж) Ствердження необхідності.

Це загалом розповідні речення, в яких стверджується необхідність, потрібність виконання дії: *しなければならぬ/いけない/だめだ, しなくてはならぬ/いけない/だめだ, するべきだ、する必要がある、することが必要だ* та ін.

Зокрема, Й. Нітта [8, с. 400] зауважує, що ці вирази залежно від ситуації можуть реалізувати і наказ, і прохання, і рекомендацію. У кожному разі, якщо немає якихось спеціальних умов, спонукання, виражене за допомогою цих конструкцій, є досить різким.

(19) 君はすぐに行かなければならない /Тобі треба негайно йти/.

Розгляд конструкцій підтверджує, що у працях японських лінгвістів загалом спостерігається подібне трактування особливостей семантики спонукальних конструкцій.

Хоч у японській мові є одна наказова форма, однак вважаємо, що в мові усталилися такі способи розрізнення “наказу” і “прохання”, які можна назвати граматичними. Наказові конструкції послуговуються наказовою формою, а прохальні, маючи в своєму складі наказову форму, використовують ще допоміжні дієслова бенефактивності. Функціональний аналіз дає змогу стверджувати, що прохальні конструкції, які мають у своєму складі наказову форму дієслова, широко використовують також у семантичній функції “наказу”. “Прохання” зазвичай виражається неспецифічними модальними засобами, тобто конструкціями, у яких наказова форма відсутня.

Сучасні праці сконцентровані більше на розрізненні окремих семантичних значень спонукальних конструкцій (“наказ”, “прохання” і т. д.). Такий поділ не завжди вдається провести. У зв'язку з цим видається вартою переосмислення думка колективу авторів Інституту японської мови [7] про наполегливе і ненаполегливе спонукання, яке не покривається з поділом на наказ і прохання. Співвідношення між цими двома поділами узагальнено можна представити так:

наполегливе спонукання	ненаполегливе спонукання	
<i>наказ</i>	<i>п р о х а н н я</i>	
よめ	よんでください	よんでくれる?

У японській мові наявний широкий спектр спонукальних форм і конструкцій зі спонукальним значенням. Огляд спеціальної літератури дає змогу

стверджувати, що вибір самої конструкції (і вибір варіанту певної конструкції) пов'язаний з чинником соціального статусу співрозмовника і ще навіть більше – з фактором психологічної близькості. Щодо окремих форм можна стверджувати різне функціонування у чоловічому і жіночому мовленні.

Стаття: надійшла до редакції 16.12.2013

доопрацьована 20.02.2014

прийнята до друку 23.04.2014

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бондаренко В. Н.* Виды модальных значений и их выражение в языке / В. Н. Бондаренко // Науч. докл. высш. шк. – 1979. – С. 54–61. – (Филол. науки; № 2).
2. Сучасна українська літературна мова: синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – 515 с.
3. *Narrog Heiko.* Modality in Japanese / Heiko Narrog. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. – 2009. – 277 p.
4. *柏崎雅世.* 日本語における行為指示型表現の機能 / 柏崎雅世. – くろしお出版. – 東京, 1993. – 154 p.
5. *工藤真由美.* 以来表現の発達 / 工藤真由美 // 国語と国文学. – 1979. – № 1. – P. 46–65.
6. *工藤浩.* 現代日本語の文の叙法性 序章 / 工藤真由美 // 東京外国語大学論集. – 1989. – 39. – P. 13–33.
7. 話しことば文型 (1). 対話資料による研究 / 国立国語研究所. – 東京: 国立国語研究所. – 1960. – 348 p.
8. *仁田義雄.* 働きかけの表現をめぐって / 仁田義雄 // 国語論究. 第2集. 文字・音韻の研究 / 佐藤喜代治編. – 明治書院. – 1990. – P. 369–406.
9. *日本語記述文法研究会.* 現代日本語文法. 第8部. モダリティ / 仁田義雄代表. – くろしお出版. – 2003. – 304 p.
10. *山田敏弘.* 日本語におけるベネファクティブの記述的研究第. 11回. 依頼表現 / 山田敏弘 // 日本語学. – 2001. – № 9. – P. 104–114.

**EXPRESSIONS WITH DIRECTIVE MEANING
IN JAPANESE LANGUAGE
(with accent on the requests and orders)**

Oresta Zaburanna

*Ivan Franko National University of L'viv,
Professor Yaroslav Dashkevych Department of Oriental Studies,
1, Universytets'ka str., room 239, L'viv, Ukraine, 79000,
tel.: (+38032) 239 47 04*

Paper describes the expressions with the directive meaning in modern Japanese language. It determines what expressions are considered by Japanese researchers as those that have a directive meaning. In paper is also explicated the semantic features and usage of such expressions.

Key words: modal categories, Japanese language, directive meaning, orders, requests.

**КОНСТРУКЦИИ С ПОБУДИТЕЛЬНЫМ ЗНАЧЕНИЕМ
В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ
(с упором на реквестивах и прескриптивах)**

Ореста Забуранна

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра востоковедения имени профессора Ярослава Дашкевича,
ул. Университетская, 1/239, Львов, Украина, 79000,
тел.: (+38032) 239 47 04*

Рассмотрено конструкции современного японского языка с побудительным значением. Произведен анализ конструкций, которые японские лингвисты рассматривают как побудительные, описана специфика их побудительного значения, особенности употребления.

Ключевые слова: модальные категории, японский язык, побудительность, приказ, просьба.